

Jurgis Pabrėža – gyvenimą atidavęs Dievo ir žmonių tarnystei

► Jurgis Pabrėža gimė prieš 245 metus – 1771 m. sausio 15 d. Večių kaime, Lenkimų parapijoje, Kretingos apskrityje Jono ir Rožės Baužinskių šeimoje, kurioje užaugo 7 vaikai. Spėjama, kad Jurgio tėvas buvo ūkininkas, laisvas nuo baudžiavos, gal net bajoras, nes J. Pabrėža savo ryžtuose pasižada nesigirti savo kilme. Lotyniškai bei lenkiškai savo pavardę rašė Pabrez, žemaitiškai pasirašinėjo Pabrėza arba Paabrėza.

Siemet sukanka 220 metų, kai 1796 m. vasario 26 d. Žemaičių vyskupo Stepono Giedraitio Jurgis Pabrėža buvo įšventintas kunigu. Jis įautė didelę atsakomybę už savo parapiliečių sielų išganymą, labai rimtai ir atsakingai ruošėsi pamokslams, nuodugniai studijavo Sv. Raštą, įvairių šventųjų ir garsių pamokslininkų veikalus. Žvelgiant į išlikusias pamokslus, jo paties pasiryžimus ir paguodos ieškojimą paniekintame Kristuje, kyla mintis, kad ir jis pats patyrė skaudžių apkalbų, žmeistų, panikinimų. Garsėjo kaip uolus, išmintingas išpažinčių klausytojas ir pamokslininkas, kurio pasiklausyti plaukė mintis žmonių. Vis dėlto labiausiai Jurgis Pabrėža žmonių sielas palietė savo gyvenimo pavyzdžiu, giliu tikėjimu ir maldingumu.

Motiejus Valandius „Žemaičių vyskupystėje“ rašo: „Žmones jo pamokslų kaippo kokio apšaltalo su didžiausia atida klausė ir nemaž gauna pelno išganymo. Kada jis kazalyčion įlėjęs Tėve mūsų tesukalbėtu, ir ta jo maldą nebūtų be dieviškos naudos žmonių, nes taip yra už šventą

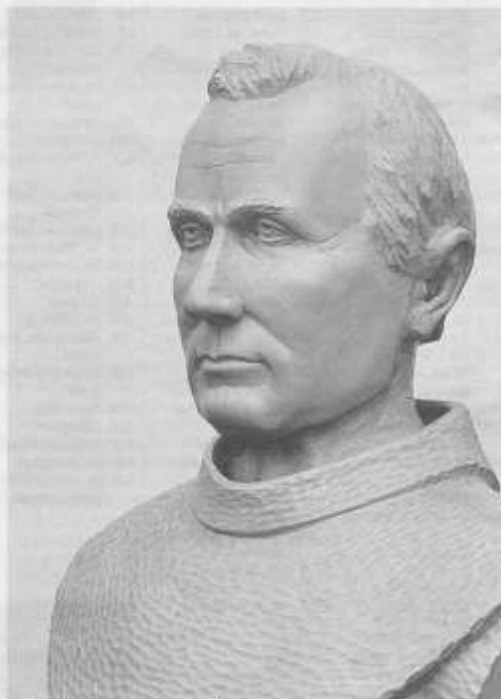
turimas, jog tarsi pats jo pasirodymas jau draudžia žmones ir veda ant gero. Daugel dievobaimingų žmonių turi jį už vadovą kely išganymo, todėl k. Pabrėža kasdieną klauso valandų valandas išpažinimo nusidėjimų. Norėdamas dar ir miręs mokyti žmones, parašė jiems knygeles. <> Be galo darbus tas zakonikas niekuomet nespeja. Vos atkalbėjęs poterius ir kitus apėjęs žygius, diena iš dienos rašo. Pratešk, Dieve, jam amžių ir suteik turtingą poną, kurs parrašytas per jį knygas išspausdinęs žmonėms paskelbtų“

J. Pabrėžos dėdė Aleksandras Pabrėža buvo pranciškonu, pats Jurgis mokėsi Kretingoje, pažinojo pranciškonų gyvenimą, tad dažnai ateidavo mintis stoti į vienuolyną. 1802 m., dirbdamas Plungeje jis net padarė pasiryžimą: „Pašalinti norą stoti į vienuolyną. Visa tai – pagunda“. Žmones pasakoja legendą apie tai, kad 1815 m. kun. Pabrėžą buvo pakviestas pas ligonį ir didelio potvynio metu su Švč. Sakramentu kelti per Mintija. Šmarki vandens srovė nutraukė lyną ir keltą su visais žmonėmis

lyg šapelį ėmė blaškyti į visas puses. J. Pabrėža šaukėsi šv. Antano pagalbos, pasižadėdamas, kad jeigu išliks gyvas, įstos į Kretingos pranciškonų vienuolyną. Keltas su visais keleviais toli užuolankoje saugiai pastiekė krantą.

Taigi lygiai prieš 200 metų, 1816 m. gruodžio 7 d., būdamas 45 metų amžiaus, Jurgis Pabrėža įstojo į Kretingos Trečiąjį pranciškonų (tretininkų) ordina, po metų iškilmingai davė amžinuosius įžadus, gavo tėvo Ambraziejaus (Ambrozijaus) vardą. Tretininkai, kaip ir pirmojo ordino vienuoliai, garsėjo pranciškonų abiga, laikėsi vienuolienės tvarkos, naudojosi visomis dvasinėmis malonėmis, bet neturejo teisės rinkti viršininkų ir patys būti jais renkami. Pabrėžai tiko „kad zokono vyresnybė per visą amžį niekur nekiltų“, norėjo turėti daugiau laiko maldoms, studijoms ir žmonių gydymui.

Jis visuomet stengėsi prisiminti, jog yra nuolatiniėje Dievo akivaizdoje, tad įstojęs į vienuolyną nusipiešė ir iš au-galų suklijavo Dievo Apvaizdos paveikslą, jame įrašęs: „Dievas mato, laikas bėga, mirtis ateina, amžinybė laukia“. Šis paveikslas iki mirties buvo laikomas celėje, kad nuolat primintų Dievo akivaizdą.

► Liaudies meistro Petro Kalendos (Salantai, Kretingos r.) pagal žmonių pasakojimus 1970 m. iš liepos medžio išdrožtas Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos biustas, saugomas Kretingos muziejuje.

Jurgis Pabrėža – gyvenimą atidavęs Dievo ir žmonių tarnystei

[Atkelta iš 17 p.]

Dar būdamas studentu J. Pabrėža nutapė paveikslą, kurio vienoje pusėje pavaizduota Nekaltai Pradėtoji Mergelė Marija, kitoje – šv. Antanas. Studijų metais šį paveikslą J. Pabrėža nešiojo procesijose, vėliau jis kabėjo ceļėje. Po mirties giminės paveikslą išsaugojo. Restauruojant buvo nustatyta, kad „paveikslas tapytas namuose gamintais alyviniais dažais ant drobės, iš abiejų pusių, neabejotinai, kad tai paties Pabrėžos darbas“. Tėvas Ambraziejus rinko žinias ir apie dažus, jų sudėtį, mokė žmones pigiais gamtiniais dažais dažyti namų apyvokos daiktus, piešti ir net tapyti. Jis domėjosi menu, nagrinėjo jo reikšmę žmogui.

Šiandien apie Jurgį Pabrėžą daugiausiai rašoma, kaip apie botaniką, kurio darbai lietuvių–žemaičių kalba turi didžiausią išliekamąją vertę. J. Pabrėžos palikimą sudaro apie 50 darbų botanikos tema, lotynų–lietuvių kalbų botanikos žodynas, augalų morfologijos lietuvių terminų žodynas, apie 800 augalų rūšių herbariumas, pirmasis lietuvių kalba parašytas 166 psl. geografijos vadovėlis, geografijos terminų žodynas, 17 rankraščių, kuriuose aprašomos ligos, jų simptomai, gydymas, medicininių terminų žodynas, lotynų kalbos vadovėlis, apie 250 pamokslų visais žmogaus gyvenimo ir tikėjimo klausimais, savotiškas filosofinis veikalas „Ryžtai“, kuriame sisteminio savo gyvenimo principus. Yra likę ir keli jo eilėraščiai „Esu sau žmogelis“, „Apie pypinkiną“, „Apie neučiuvus apsyjeimus įawnnumenes“. Tarp Daukanto raštų yra dar keletas eilėraščių be J. Pabrėžos parašo, tačiau rašyti jo ranka, nuotaika ir stiliumi: „Daynie vainos“, „Krupniks trunkas gražiavis“, „Gaylesis altoriaus“, „Daynie apie pijoką atmetonti arielką“, „Apie patiesijima rupensiu žmonių“, „Apie sprowa jo milestos pona Piivievičiaus“, „Daynie žydu“. J. A. Pabrėža 1838 m. testamente įrašė, kad „mano biblioteka netaksuotina, bet visa turi atitekti ne kam kitam, kaip tik Kretingos vienuolyno bibliotekai“, kad vienuolynė rekolekcijas atliekantieji kunigai galėtų pasinaudoti jo knygomis.

Tačiau žemaičiai iki šių dienų Jurgį Pabrėžą prisimena ir gerbia

kaip švento gyvenimo žmogų ir gydytoją. „Tapęs pasauliniu kunigu ir eidamas savo luomo pareigas, dažnai turėdavau lankyti įvairius ligonius, neturincius jokios medicininės pagalbos, o jų kančios labai mane jaudindavo, tad norėjau nors šiek tiek padėti jiems gydytis. <...> Tačiau, kadangi neturėjau jokio šios specialybės vadovo, kuris man būtų atskyręs vaistinius augalus nuo nevaistinių, buvau priverstas iš eilės rinkti ir determinuoti visus augalus, kuriuos tik pastebėjau pievoje, ir tai vis tik tam, kad pažinčiau ir atrinkčiau vaistinguosius. Teisybė, kai kurių augalų savybės mane dargi nuddžiugino, bet kiek tai iš manęs pareikalavo triūso, gal tik tas supras, kas pats šioje srityje plūkėsi be jokio vadovo“. Po pievas keliaujantis ir žoles renkantis kunigas susilaukė nemažai nesuipratimo ir pašaipų. Tėvas Ambraziejus su žolininkėmis ir žolininkais bendravo, klausinėjo apie žoles, jų savybes, bet jų užkalbėtojus žiūrėjo labai neigiamai.

Juozas Tumas-Vaižgantas vaizdžiai aprašė J. Pabrėžos gydytojavimą: „Nors turi gerą spintą vaistų, tačiau gydo kone vienomis žolėmis. 28-as jo celės numeris ir visas koridorius būdavo prakrėpęs jo žolėmis... Kasdieną būdavo daug ligonių: moteriškos laukdavosios apacioje, nes į aukštą, kur vienuoliai gyvena, moteriškoms draudžiama. Vyrai leidžiamoms valandoms ateidavę stačiai į celę. Juos tėvas Ambraziejus vaišindavo trims pypinkėmis su ilgais cibukais. Jau nuo ryto įsakydavo jam tarnaujantiems vaikuikiui prikimšti pypinkes. Apdalinę svecius pypinkėmis pirmame kambaryje, patsai gydyklų taisydavo, klausydamas ligų, o moteriškų aprūpinti nulipdavo žemyn. Atėjus tam tikram vienuolių reikalavimam laikui, palikdavo svečius pypinkai, eidavęs į antrą kambarį ir kiaurai per tris valandas klūpodavo prieš Prikriziuotąjį ir medituodavo. Tik pabaigęs dvasiškąją praktiką, beišeidavo pas savo ligonius ir lankytojus“.

J. Pabrėža kruopščiai užsirašinėjo savo atradimus bei svarbius patarimus iš kitų mokslininkų darbų. Savo rankraščius jis skyrė tiems, kuriuos gydė: „Skiriu savo darbą patogumui ir gelbėti sveikatai tu,

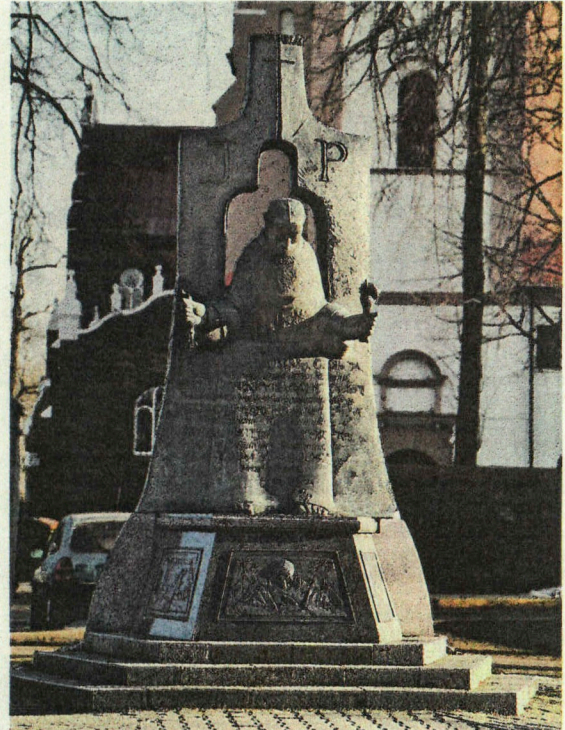
► J. Pabrėžos sukurtas herbaras „Dievas mato, laikas bėga, mirtis artėja, amžinybė laukia“, kabėjęs jo ceļėje, saugomas Kretingos muziejuje.

Jolantos Kliekutės nuotr.

kurie arti neturi vaistinės bei galimybių pasitarti su gydytojais, ir kurie ne tik gyvendami skursti, bet ir per anksti mirti turi“. Jis nesiūlė brangių, neprieinamų vaistų, o aprašė tai, ką galima rasti pievoje, darže ar miške. Už gydymą ir vaistus J. Pabrėža niekada neėmė jokio atlyginimo.

Visą gyvenimą stengėsi dokumentuoti romumo ir mandagumo dorybes: „Būti ramiu, ypač kalbose, susilaikyti nuo staigių žodžių <...>, nevartoti niekinamų žodžių <...>, su visais, o ypač su priešais būti meilui ir geru <...>, klausydamas išpažinčių ir didžiausiems nusidėjėliams būti malonus ir elgtis su jais, kaip norėčiau, kad su manimi būtų elgiamasi jų padėtyje, ir su jais kalbėti vien tik švelniai“. Siems pasiryžimams nusikaltus, užsideda atgailą – liežuviu ant žemės padaryti kryžius.

Vienas jo artimas pažįstamas kartą paprašęs prisiminti fotografijas. Tėvas Ambraziejus padavė jam rožančių ir pasakė: „Visos fotografijos sudyla, nublunka ir tie žmonės yra pamirštami, o šita fotografija niekuomet nesudils ir nebus pamiršta“. Fotografijos gimimo data laikoma 1839 m. sausio 7 d., kai Prancūzijos mokslų akademijos posėdyje fizikas D. F. Jean Arago pranešė apie savo išradimą – dagerotipiją, o jau 1840 m. vasario mėnesį Vilniuje įvyko pirmoji da-

► Paminklas J. Pabrėžai

gerotipų paroda. Taigi jeigu žmonių pasakojimas tikras, pažįstamas nuotraukos turėjo prašyti Jurgio Pabrėžai jau esant labai garbaus amžiaus. Tačiau nėra žinių, kad būtų išlikusi bent viena jo nuotrauka. Kretingos muziejuje saugomas tik Jurgio Ambraziejaus Pabrėžos biustas, kurį 1970 m., remdamasis žmonių pasakojimais, sukūrė tautodailininkas Petras Kalenda.

Bebaigdamas 79-uosius gyvenimo metus, senatvės ir ligų nukamuotas, kunigas Jurgis Pabrėža tyliai mirė 1849 m. spalio 30 d. po ligonių priėmimo valandų, besimeldamas savo ceļėje ant klapto.

1895 m. pranciškonų vienuolyno gvardijonas br. Feliksas Rimkevičius ant jo kapo pastatė šviesaus granito kryžį. 1933 m. vienuolyno gvardijonas Augustinas Dirvelė ant J. Pabrėžos kapo pastatė neogotikos stiliaus mūrinę koplyčią, kurios viduje, galinėje sienoje, smailiaarkeje nišoje yra nežinomo autoriaus aliejiniams dažais ant betono tapytas paveikslas „Švč. M. Marija Nuolatinė Gelbėtoja“. Senieji kretingiškieji pasakoja, kad koplytelės sienoje t. Augustinas Dirvelė įstatęs paties J. Pabrėžos tapytą paveikslą.

1993 m. skverelyje priešais Kretingos pranciškonų vienuolyną ir bažnyčią pastatytas skulptoriaus A. Boso, architekto S. Manomaičio bronzinis paminklas, bylojantis apie kretingiškių meilę ir dėkingumą tėvui Ambraziejui.

Po Jurgio Pabrėžos mirties žmonės būriais traukė prie jo kapo, melde užtarimu. Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu gautos per tėvo J. Pabrėžos užtarimą malonės būdavo užrašomos vienuolyno knygoje. J. Pabrėžos atminimas ir šiandien gyvena žmonių širdyse. Vėlinių dieną jo kapo koplytelė skęsta žvakių jūroje. Žmonės ateina prie jo kapo pasimelsti, paprašyti užtarimo ligose ir kasdieniauose dalykuose.

Tarpukario pranciškonai dėjo pastangas užvesti kanonizacijos bylą, kad Bažnyčios vadovai suteiktų šiam kilniam žemaičiui altoriaus garbę ir įrašytų į šventųjų eiles. Artėjant 250-ųjų gimimo metinių jubiliejui verta būtų vėl prisiminti J. Pabrėžos beatifikavimo bylą, iš naujo išleisti jau retynybę tapusią V. Gidžiūno surinktą J. A. Pabrėžos biografiją. Praėjus beveik 170-čiai metų po M. Valančiaus užrašytų žodžių, gal jau laikas surinkti ir atskromis knygomis išleisti Jurgio Pabrėžos pamokslus bei kitus rankraščius.

Pabaigai – J. Pabrėžos paskutiniai žodžiai, rašyti atsisveikinant su mokiniais: „Mylimasis mokinij! Žiūrėk, kad tavo gyvenimas būtų tylus ir ramus, nes toks Dievui patinka. Melskis kiekvienoje vietoje. Būk blaivus, išmintingas, išauklėtas, drovus ir kuklus. <...> Venk tuščių kalbų, kvailių žingeidumų, barnių, puikybės, piktžodžiavimų, storžieviškumo, nedėkingumo, nepaklusumo, širtavimų, neramumo, nesusiūkymo, išdavikiškumo, pasakoja, kad koplytelės sienoje t. Augustinas Dirvelė įstatęs paties J. Pabrėžos tapytą paveikslą.

1993 m. skverelyje priešais Kretingos pranciškonų vienuolyną ir bažnyčią pastatytas skulptoriaus A. Boso, architekto S. Manomaičio bronzinis paminklas, bylojantis apie kretingiškių meilę ir dėkingumą tėvui Ambraziejui.

Po Jurgio Pabrėžos mirties žmonės būriais traukė prie jo kapo, melde užtarimu. Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu gautos per tėvo J. Pabrėžos užtarimą malonės būdavo užrašomos vienuolyno knygoje. J. Pabrėžos atminimas ir šiandien gyvena žmonių širdyse. Vėlinių dieną jo kapo koplytelė skęsta žvakių jūroje. Žmonės ateina prie jo kapo pasimelsti, paprašyti užtarimo ligose ir kasdieniauose dalykuose.

Jolanta KLIEKUTĖ

► J. Pabrėžos kapo koplyčia